

GAZETA TRANSILVANIEI.

Gazeta este de 2 ori: Mercuria și Duminec'a, Fôia, cându concedu ajutoriele. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe 1/4 3 fl. v. a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu séu 3 galbini mon. sunatória.

Brasiovu 9 Decembre 27 Nov. 1868.

Se prenumera la postele c. r., și pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 6 cr. Tacs'a timbrala a 30 cr. de fiacare publicare.

MONARCHIA AUSTRO-UNGARICA
Transilvania.

Telegramu Red. „Gazeta“.

Pest'a 7 Dec., 7 ôre séra.

„Federatiunea“ la curtea juratiloru, fiindu voturile egale, siese contra siese, dupa lege, fû absolvita. —

Egal'a indreptatire maghiara in fapta.

Déoa o cumuna intréga romana nu se pôte curati, nu pôte scapa de unu notariu maghiaru, cá se'si duca lucrurile in limb'a romana; apoi suflète ce'ti mai poftesci? *) — Ce indreptatire mai egala doresti? Cându pentru unu notariu maghiaru e silita o comuna romana intréga a si porta trebele comunale in limb'a maghiara! Casuri de aceste suntu multe, multe si totu stamu inaintea opiniei publice cu sterpitor'a de: **dreptu egalu pentru toti!** —

Ormenisiulu de Campia 10 Nov. De si vediu cu durere, catu au de a suferi redactorii organeloru nôtre politice, pentru dechiararea detaliata a sentiului întregi nôtre natiuni — fôrte cu pucina exceptiune; — cum inca nu mai încetêza incuisionile érei fericitului constitutionalismu; pentru ca spui, marturisesci si descoperi in tonu catu se pôte de blandu si lealu, aceea, ce natur'a a innascutu in fiacare omu, — si nu o au potut' o sterge invingundu-o nici una putere pamentésca catu de tirana; adica cati liubesci patri'a, cati liubesci natiunea si ei poftesci reconôscerea drepturiloru ce i se cuvinnu, reclamandu pentru calcarea loru in pitióre. Ests suntu caue'a, de nu trece unu numeru din foile nôtre publice, in oari se nu catesei jeluirei si tanguiri de nedreptatirile casinate de ómenii constitutionali. Seraca constitutione, cum esti tu facuta, pre unii ai apara, pre altii ai apasa. Chiaru de aceste nedreptatiri me silesca si pre mene ale descoperi inaintea resp. publicu. Se nu se insiale nimene in credintia, ca, de óra ce nu se publica din unele parti de multu timpu nimica, ar' fi multumiti cu starea presenta. Nu, nu, ci numai catu mai mana de pre una di pre alta in sperare, ca dóra si voru trage sém'a ca si noi suntemu locnitori ai acestei tieri neferice si inca mai vechi cá toti, si dóra si voru cunôscce detori'a? Inse tóte in desiertu; te urasci cu asteptari si pacientia 'ti dispere. Dara lasandu generalitatea, voi reproduce unele trasuri specialii din midiloculu nostru. — Inca in dilele ultime ale lui Innio dsa fostu jude procesualu alu cercului Ormenisiu Kászoni Ignatiu, venindu in comun'a nôtra pentru alegerea unii jude comunalu, indata a si alesu. Cum? — Punctum. — Inse satenii, dupa ce in fiinti'a de facia a suptu scriutulu au rogatu mai de multe ori pre dlu jude procesualu cá se le conceda dreptulu de a'si alege unu altu notariu in loculungentelul — despre oare retacundu altele . . . destulu va fi si atatu disu ca, e nobilu maghiaru din Siopteriu si fostu adjunctu alu neuitatulu Gegô, — acum din nou mergundu toti satenii inaintea judelei proc. 'lu rogata de nou. Inse respunsulu ce fû: ca nu i sta in putere . . . fara se face instantia si se o dè la densulu, pe care o va tramite la Clusiu. Ómenii vediundu tactulu neessetu alu d. jude proc. ei spuera

verde; ca noi nu scimu ce drepturi mai suntu acum, ca cându l'au pusu de notariu, nici c'au fostu adunatu satulu, ci numai vreo cativa ómeni ademeniti l'au alesu si l'au intaritu, si acum voimu satulu intregu, cá se nu mai fia si totusi 'lu tineti? — Cu aceea esindu afara, venira cu totii la subscrisula, si le facui una rogare deadreptulu la comitele supremu Eszterházy Kálmán din Clusiu, in care se subscisera preste 65 inasi fruntea. Retour recepis'a o am primita inca in 3 Iuliu si rezultatu panain diu'a de adi nimica! Dara nimica. — Vremu se scimu, pentru ce n'a volitu judele proc. a concede sateniloru asi alege altu notariu, asta e fôrte lesne de explicatu: anteu, ca notariulu Benedek Áron i au fostu si conscolariu pre langa celealalte; — a dóua, ca au presimtitu, cumca romanii nostrii au de ougetu se'si aléga pre unu teneru romanu din Krajfalau fostu sergente la ostasime, care fiindu deprinsu in lucrurile tienatórie de acestu oficiu, practicase, inca si langa 2 judi procesuali. Acum inse, fiindu cu mare necasu alesu de notariu in St. Martinu, Satenii nostrii, fiindu comun'a intréga romana, preceptura si ei, ca mai bine ar' fi, cá lucrurile oficióse ale comunei se se duca in limb'a romana, cá asia ceea ce se lucra despre ei, se le intieléga si ei; dar' se nu se mai soria totu in limb'a maghiara, si acésta numai din simpla cauza, pentruca notariulu e unguru. Inse in desiertu, ca asia le place dloru. Tenerulu amentitu vedienduse intr'atatu persecutatu de domnialoru, in catu nu pôte, nu pôte fi alesu, cu tóte ca una comuna intréga curatu romana 'lu voiesce, lasà si St. Martinulu si se duse in alte parti. Dara nu se fini scen'a cu atata. In urmatóri'a di, fiindu diu'a tergului, oatra séra, me intelni in port'a curtii postale unu consaténu, care stete pucinu de vorba cu mene. Notariulu siediundu acolo pre una lavitia, fiindu crisma, 'lu audii pre unguria imputendu'mi, ca eu i amu sumutiatu ómenii asupru lui, ca selu depuna: „astépta tu sumutiatuile, ca preste pucinu voi fi ajunetu langa judele procesualu viitoriu d. Siko Lajos.“ — Apoi nota bene ca fostulu jude proc. Kászony din Tiegsioru va abdica de postu — si atunci se mai cutezu eu a carti ceva, ca me va prinde cu gendarmi. Eu inse lasandulu blatarandu inca atunci facui cunoscutu judelei proc., care era in curte. Care'mi disse: hagyjan békét pater, isze látja hogy íé-szeg, nem tud a mit beszél (lasu, ca i biatu, nu sei ce vorbesce). Si noroculu meu, ca de jude procesualu, adevératu, ca fû alesu d. Siko Lajos din Siopteriu, dara de adjunctu s'au alesu altulu, nu domnialui, ca ur'a si tractarea constitutionalu a domnii sale aru fi nascutu si acelu fetu placutu alu semeniloru sei, cá unu **preutu** romanu inca se nu mai cuteza a convorbi macaru cu credintiosii sei, despre ceea necesaria ale loru, déca nu e pre placulu chiaru si a notariulu, care e maghiaru si inca nobilu, cu sperare de a fi adjunctu, ca ci altmintrea 'lu va prinde cu **gendarmii** si 'lu va invatia cum se se pôrte. — Astfelu ourge lucrulu nostru cu unu notariu, ce vreti mai multe. — Vrendu nevrendu elu e notariu pascha, ca asia le place domniloru, pana cându dóra rogarea nôtra la d. com. supr., gubernantele comitatulu nostru, se va luá in consideratiune mai seriósa, ca e cererea întregi comune. Déca avemu de a trage atata acum si din parte notariloru, apoi en se mai descoperimu, cum ne tractéza domnii nostri sub constitutionalismu, cá se nu oréda ómenii oolu susu, ca ne aflamu in paradisiulu dreptatii si alu respectarii drepturiloru. —

Andrei Voda m/p.,
preutu rom.

Libertate curiósá si curiositate libera.

„Sieb. Blätter“ in Nr. 212 ne impartasesce, cumca unu oficialu de frunte alu bancei ascuratórie „Transilvani'a“, care calatoresce prin Transilvani'a cu scopu de a se asiediá inspectori pentru anumite parti teritoriale in interesulu bancei (cu buna séma dlu Visarionu Romanu), trecundu prin Uzuu, din suspitiune, ca e agentu din Romani'a s'ar fi detienutu. — Documentele sale inse 'lu eliberara indata din chinu'tóri'a pusetiune. — Diurnalulu escusa acestu casu cu atata, ca se pare, cumca faime obscure s'aru fi latitu pe aici prin tiéra, ca din Principatele dunarene ambla agenti crucisitu curmediau prin Transilvani'a.

Va se dica, ca libertatea pentru unu romanu in Ardélu, si cându ambla in trebile sale, se mesura totu cu cumpan'a de diamantu a suspitiunei si a prepusului, cu tóte, ca romanulu inca platesce grosu pentru scutirea statulu cá si maghiarulu, si totusi despre maghiari prinsii si judecati din suspitiune n'amu mai ctitu! „Sieb. Blätter“ pune soirea de susu sub titulu „unu spionu din suspitiune“; noi ei dicem: libertate pre curiósá! —

„Herm. Ztg.“ in Nr. 288 scrie cu data Sibiu 2 Dec. acestea: „Dlu br. de Conradsheim s'a reintorsu in dilele acestea din misiunea sa la Vien'a, care misiune la insarcinarea ministru-lui comunu de esterne d. de Beust 'lu duse in Principatele dunarene. — Dupa cum se da cu socotéla dlu de Conradsheim sa fia fostu insarcinatu a cerceta starea si relationile precum si opiniunile poporului si ale armatei din Romani'a, cá se reporteze despre aceste la locul mai inaltu. Acésta misiune, despre oare se pare, ca in Vien'a vreau ómenii a lati colóri deosebite prin o intunecime plina de secrete, va dovedio rezultatulu, déca, si ce influintia va avé ea asupra tienutei nôtre in cestiunea orientala. Póte ca ne voru reporta organele de presa prusiene ceva mai aprópe despre acestea in scurtu timpu, fiindca ele se ocupa de unu timpu cu mare predilectiune cu Austro-Ungari'a si cu Romani'a.“ La aceste are locu titulu: curiositate libera, ca in Romani'a nu se detienu nici strainii cuturlatori, necum ceangaii, cându calatorescu prin tiéra. Ce contrastu! —

Cuventarea dep. Dr. Alecsandru Mocioni

in siedinti'a din 24 Novembre.

(Capetu din Nr. tr.)

Celu mai importantu dreptu nationale, dreptulu limbei, comisiunea centrala 'lu léga de otaririle comunelor, municipieloru, corporatiuniloru besericesci si autoritatiloru. Acum o asemenea otarire, ori ea coresponde intereselor poporului, pe care 'lu representa adunatile comunale si municipali, si atunci asemenea otarire este oelu pucinu de prisosu; ori ca nu coresponde, ci e tocma din contra si in acestu casu din punctu de vedere juridicu otarirea e nula, ca-ci nimicesce drepturile singurateciloru.

Comisiunea in caus'a de nationalitate dice in reportulu seu, ca prin lege vre se asecuré pretensiunile nationali, éra de alta parte asia despune incatu tocma pretensiunile nationali le nimicesce.

Dar' óre comisiunea nu vine in contradicere cu sine insasi, cându de o parte vre se asecuré pretensiunile nationali, éra de alta parte propune astfelu de despusetiuni, prin cari limb'a singurateceloru nationalitati e alungata din capulu loculu de pre multe terene, esentiale dezvoltarei? Astfelu este terenulu administratiunei, astfelu terenulu calificatiunei mai nalte academice, astfelu terenulu legelatiunei.

*) Drepturile suntu auru pentru cei ce le sciutiené de a mana, dar' de babe cine pótra frica, ca le a nerespectatu dreptulu? —

Nu știu cum ar' poté comisiunea centrală se aduce acestea în consonanță cu libertatea individuală; ca-oi deca voimă se apropiem de principiul libertății individuale, atunci mi va concede făcine, ca nici o limbă nu se poté a-lungă de pre terenul administrației, calificării academice și a legelățiunii. Dar' comisiunea centrală nimicesce nu numai îndreptărea egală a naționalităților, ci și egală îndreptărire politică prin aceea, ca o parte a locuitorilor țerei gustă necondiționat dreptul suprem politic, participarea în legelățiune, precum cea alta parte, carea este mai numeroasă, numai condiționat poté se gusta aceste drepturi, adică numai sub condițiunea învetației unei gramătiice.

În asta privință, on. casa! amă demu-strat, ca testul comisiunii centrale nu core-spunde condiției prime. Din contra, contra-proiectul procedindu din preceperea chiară a esenței ideii de naționalitate, recunoscându, ca drepturile naționale sunt necondiționate, a ocu-patu acea pusețiune, carea singură e în stare a deslegă cestiunea.

Dar' se presupunem, ca totu ce am disu despre ide'a de naționalitate este retacitu, ne-basatu, nu e la locu, e de aruncatu, — se pre-supunem, ca eu n'am preceput bine preten-siunile naționale și ca totu altu punctu de vedere are se ni servésca de cinosura: — totuși remane unu lucru ce nu poté fi trasu la îndoie, acela ca ori cari ar' fi pretenșiunile naționale, ele la o națiune sunt de aceeași na-tura că și la altă, și toama pentruca sunt de o natura, pretindu scutu legalu de natura egală. În parerea mea, comisiunea centrală n'a satisfacutu respectului acestuia.

Comisiunea centrală nu numai vateamă, ci nimicesce egală îndreptărire, ca oi a priori re-dica o limbă de asupra legii, și pre acésta limbă nu numai o scutesce necondiționat, ci o impune în modu demandativu; pre oandă cel-ora alte limbe le tinde numai unu scutu condiționat. O face acésta — cum dice repor-tulu comisiunii — din cauza, ca unu statu nu poté ecisiste fara de o limbă centrală oficială, fara de o limbă midilicitoră. Vatemarea egalei îndreptări numai așa s'ar poté justifică, deca egală îndreptărire ar' eschide posibilitatea unei limbi centrale oficiali și midilicitoră. Acésta contra-proiectulu nu o face. Contra-proiectulu sustiene nevatematu principiulu de egală îndreptărire, și toama acestu principiu de egală îndreptărire este, carele necesarminte ne conduce la o limbă oficială și midilicitoră în centru. Mare este diferința între aceste două proiecte, ca-oi pre oandă primul vatemandu egală îndreptărire nu se baséza pe dreptu, oi pre vol-nicia, alu doile se radiemă toama pre base ju-ridice. În § 4 din contra-proiectu se dice a-priatu, ca limbă majorității relative a țerei este limbă oficială și midilicitoră a statulu.

Aici dară s'a rezervatu apriatu necesitatea unei limbi oficială și nu se eschide posibilitatea.

Am disu, ca nu este iertatu a încungiră principiulu egalei îndreptări. Egalitatea de dreptu nu poté fi în opusețiune cu ide'a funda-mentala a statulu; deca nu e în opusețiune, apoi nu'mi potu spune nici unu argumentu, carele ar' îndreptări legelățiunea spre nemicierea îndreptării egale.

Dar' egală îndreptărire nici ca poté fi con-traria statulu, — și cine ar' denegă acésta, ar' denegă doctrină cea veche mai bine de două mii de ani a istoriei universale, ar' denegă tesaurulu celu mai scumpu alu progresulu genu-lui omenescu, ar' denegă — faptele.

Nu voiu se provocu la statulu federativu alu Suiției, dar' voiu provocă la singuratecele lui cantone compue de naționalități diferite. Aici gasimă pretotindenea, ca egală îndreptărire ecisiste nu numai în principiu și nu numai pre chartia, oi și realizata în fapta.

A denegă egalitatea de dreptu, este mai multu decatu a denegă faptele, este a olatină pé-tră fundamentala a statulu, este a despoia statulu de îndreptărire lui morala de a ecisiste.

Că și la individi, așa și la națiuni, unu poporu i se vine necesarminte rolă prima a su-prematiei carea se baséza pe prerogativele ce'i dan proprietățile și calitățile lui.

Asemene supremația naturală nu este es-chisa din contra-proiectu, contra unei asemene supremații nu se poté nimene tangui, asemene supremația ori cine o va recunosc și primi cu adevărata multamire, — dar' nu este cu po-tinția a primă o supremația ce nu'i are rade-

cine în relațiunile faptice, oi se baséza numai pe clausulele legiloru.

Acésta supremația se poté întipui numai pre două base, adică ori pe drepturile mai mari oastigate în urmarea descendentiei, ori pe fortia.

Cine se baséza pe primă, se ne dovedésca o descendență superiōra și me voiu închină lui; pe a două în adevăr se poté basă făcine, care are amana poterea. Dar', on. casa! precum de o parte este nu numai detorinția, oi și virtute a se plecă nainte dreptulu, astfelu de alta parte este slabitiune a se plecă nainte fortiei. On. casa! testulu comisiunii centrale precum e stilisatu, — nu voiu dice: cu intențiune, dar' în — realitate pretinde dela naționalitățile ne-maghiare astfelu de imposibilitate morala.

Sun convinsu, ca onorată casa nu va pre-tinde așa ceva, nu va pretinde, ca-oi soie im-preuna cu mine, cumca națiunile toama că și singuratecii au unu interesu mai santu și mai pre susu decatu vieții: acestu interesu este onōrea, — a ni o cere acésta s'eu a ascultă de cerere, este de o potrivă imposibilitate mo-rala.

On. casa vede insasi, cumca proiectulu co-misiunii nu core-spunde condiției a două, adică egalității de dreptu, careia contra-proiec-tulu core-spunde deplinu.

A trei condițiune la deslegarea cestiunii este, precum avu ocaziunea a dice, că se se faoa astfelu de despusetiuni că principiile sta-bilite se nu remana numai pe chartia, ci se trecă și în viață, adică este punctulu de privire alu conformității.

Ací numai două principie potu se ne ser-vésca de cinosura; primul e, ca pre oatu nu-mai se poté se deschidemu tuturor limbeloru tôte terenele esențiale pentru dezvoltare, éra alu doile este că limbă publică a masei poporu-lui se fia pre oatu numai se poté limbă na-țională.

Spre scopulu acest'ă, în parerea mea sunt două midilice: Primulu, deca noi vremă se sus-tienemă principiulu facultativu în tōta întregi-tatea și nemarginirea lui, și urmandu essem-plulu Belgiului vomă dice, ca tōte limbele ce sunt indatină în țiera se potu folosi liberu pretotindenea și pururea. Acésta, on. casa! în Belgia nu se poté ecisistă în praesent, éra la noi este toama imposibilitate fisică. Deci, deca nu potemă alege acésta cale, nu ni mai remane de oatu numai un'ă, și acésta e aplicarea limbei la teritōrie (sgomoto).

On. casa! Marturisescu, ca me surprinde desplacerea ce intempinu (sgomoto), oandă vorbescu despre necesitatea teritōriilor limbi-stice, ca ci nici testulu comisiunii centrale n'a încongiuratu teritōriile limbistice. (Stang'ă ec-strema: Asia e!)

On. casa! De multe ori am auditu dicun-duse despre teritōriile limbistice, ca înființarea acestor'ă n'ar fi alta decatu regresarea în acea epōca barbara, oandă nu numai singuratecele naționalități, dar' înca și — nu'mi aducă aminte cum se dice ungurese „die Geschlechter“, gen-tilitate (strigari: A nemek!) — așa, gentilită-țile înca se isolau. Eu așa credu ca, deca voimă se damă limbelor drepturi, apoi teritō-riile naționale nu sunt decatu eflinții acelei legi naturale simple și perpetue, carea pe veri ce victuitoriu 'lu léga de timpu și spatiu. Va se dica, teritōriile naționale nu se potu încun-giră.

De ací din punctulu conformității numai acea întrebare mai poté fi ca: cum se se înfiin-țieze teritōriile limbistice în modu mai core-spondentiu?

Fără îndoie e, oă făcarea va dice ací, cumca așa se poté înființă în modu mai sim-plu și mai core-spondentiu, deca pe unu teri-toriu se indatinăze limbe catu mai puține s'eu dōra numai un'ă. Asia dară toama din prin-ci-piulu d'ă ne conformă scopulu, se nasce că și o consecință principiulu arondării, ce se cu-prinde în contra-proiectu.

Principiulu arondării nu isvorește din ide'a juridică a naționalității, nu e principiu funda-mentalu, și de aceea 'lu insiramă sub punctulu de vedere alu conformității. Din asta cauza, sum gată a primă alta modalitate de locu în momentul acél'ă, în care me voiu fi convinsu, ca ecisiste altă mai core-spondentiu pentru a realiză îndreptărire egală a limbelor.

Principiulu de arondare nu poté fi con-trariu unității teritoriale și politice a statulu. Nu e contrariu unității teritoriale, ca-oi nu des-bina nici o particea dela teritoriulu statulu că

se o aneoseze la altu statu s'eu se fōrme unu statu separatu (sgomoto). Nu e contrariu uni-tății politice, ca-oi — în parerea mea — con-dițiunea unității o conștitue guvernarea și lege-lățiunea unită, și în asta privință nu ecisiste nici unu punctu în contra-proiectu, care se atace unitatea politică și care nu si-ar' afla primă sa condițiune toama în acésta unitate.

Se dice, ca principiulu de arondare nu e contrariu unității statulu, dar' pregătesce vate-marea acestei unități. Deca unitatea statulu va fi periclitată prin aceea, ca în țiera voru ec-siste teritōrie naționale eschisivu ale unei limbe singure și nemaghiare, apoi nici sistemă cen-tralisatōria nu va delatură acestu periclu, ca-oi ohiaru dupa asta sistemă se poté se fia într'unu comitatu numai o limbă pentru protocolu d. e. în comitatulu Carasiului numai limbă roma-nésca. Deci, deca e periclu într'acésta, apoi e periclu dejă într'aceea, ca în țiera ecisistă mai multe naționalități, éra acestu periclu nu'lu vomă delatură prin aceea, ca nu vomă multamă pe majoritate, prin aceea ca vomă ignoră nisuin-tiele majorității, cari nu sunt contrarie statu-lui, ci înocpu cu statulu. (O vōce: Asia e! Sgomoto. Ilaritate.)

Acum recapitulandu pe scurtu cele insirate (s'audimă! Sgomoto) voiu dice: contra-proiec-tulu e caracterisatu de: recunoscerea individua-lității naționale, necondiționarea drepturilor na-ționale ale individulu, principiulu de îndreptă-tire egală, și conformarea cea mai mare posibilă.

Din contra, proiectulu comisiunii centrale e caracterisatu de:

1. ignorarea națiunilor din țiera;
2. pastrarea s'eu scutirea numai de diume-tate a drepturilor naționale ale individulu;
3. nemicierea îndreptării egale; și
4. neconformarea la scopu.

Acum, on. casa! deca nu este core-spon-dentiu a avé 3 limbe, apoi a avé 6 este și mai pučinu core-spondentiu (sgomoto). Me rogu de iertare, într'întelesulu contra-proiec-tulu, unu comitatu poté se siba celu multu 3 limbe; dară dupa testulu comisiunii centrale voru fi celu pučinu 6, ca-oi $\frac{1}{5}$ a oficialiloru municipali, procedindu cu legea poté se si a-léga dupa placu cutare limbă pentru consulta-țiune și protocolu de si n'ar fi indatină în co-mitatu s'eu toama nu s'ar sfă în comitatu de felu o națiune de acea limbă, așa, de mi-e per-misă se aducă unu esemplu: În comitatulu Temisului ar' fi destulu $\frac{1}{5}$ a reprezentantiloru pentru că se pretinda limbă slovacă, și cu le-gea amana ar' poté-o pretinde, deca nu din alta cauza apoi celu pučinu de siéga (gluma).

Deci 6 limbe pe unu teritoriu, este necon-formitatea cea mai mare ce se poté întipui, ca-oi de vomă dice, ca 6 limbe într'unu comitatu nu e necorespondentiu, apoi nu sciu cu ce dreptu s'ar poté dice, ca 6 limbi în centru ar' fi lucru necorespondentiu? Eu dicu, ca e necore-spondentiu și în centru și în comitate.

Dupa tōte acestea, acum potu spune pe scurtu, oamca testulu s'eu proiectulu comisiu-nei centrale numai unu principiu sustiene în tōta claritatea și'lu urmăresce cu tōta conse-cinții și acestu principiu este supremația legală a națiunii maghiare. De aceea potu dice, ca proiectulu acest'ă nu e alta decatu o edițiune nouă calificată a legiloru din 1836, 1840, 1844 1848 (sgomoto). În esenția e totu aceea. Totu aceea este ide'a fundamentala, totu aceea e ni-suintia principala, numai formă s'a schimbata. Dar', on. casa! oandă insiratu causele ideii de naționalitate, am tacutu cu totulu despre acele legi; am tacutu, ca-oi nu este nimene, care se nu scie, cumca în Ungari'ă causă mai de a-prōpe a ideii de naționalitate au fostu toama acele legi (contradicții). Tōte se potu negă, se potiti a negă. (Dar' și absurdele se potu tōte afirmă!)

Acum, on. casa! a voi o deslegare ferică a cestiunii de naționalitate pre calea aceea, pe care a venit în țieră noastră spre nefericire, — așa ceva n'asiu poté încuviință.

Contra-proiectulu meu îndrasnescu se'lu re-oomendă atențiunii și partinirii onoratei case, și credu, ca nu'lu potu recomandă mai bine de-catu împrumutandu cuvintele proprie ale dlui ministru de cultu, scrise într'unu opu celebru alu s'eu, alu caruia titlu e „Einfluss der herr-schenden Ideen des neunzehnten Jahrhunderts auf den Staat“ (miscare). Eu opulu l'ama

*) „Înființarea ce ideile domnitōrie ale secululu XIX. o ecercăze asupra statulu.“

cetitu nemtiosce, deoi si citatiunea voiu indrasni a o ceti nemtiosce. Aceste cuvinte sunt: „Ueberall, wo man die nothwendige Entwicklung und Umgestaltung der Begriffe nicht zu hindern vermag, und doch die entsprechende Veränderung der politischen Verhältnisse nicht gestattet will, entsteht früher oder später ein Kampf, der immer mit dem Triumphe der herrschenden Begriffe über die Verfassung endet; denn der menschliche Geist, der, seiner Bestimmung folgend, immer fortschreitet, kann durch materielle Mittel der Staatsgewalt unterdrückt, aber nie wirklich besiegt werden“ **).

Dupa cele cate le-amu desfasuratu despre ideile nationalitatii, nu e periclu deca se primesce proiectulu meu, ci periclu e deca se primesce ala comisiunei centrale. (Aprobari. Miscare.) —

Cuventarea dep. Borlea

tiennuta in siedinti'a din 25 Novembre a casei reprezentantiloru.

On, casa! Au trecut 20 ani, de candu resonau prin toate anghirile tiei insofletitoriele cuvinte: libertate, egalitate, fratieta,

De atunci, on, casa, s'au schimbatu in Austria, si prin acest'a si in Ungaria multe forme de guvern si multe guverne, cari partea cea mai mare au manecatu, celu pacinu dupa propri'a lor afirmatiune, din principiile libertatii, egalitatii si fratietaii, si au vorbitu forte multa despre acestea; durere inae, ca aceste frumoase idei, fara a caroru aplicare faptica patri'a noastra nu pote fi nici odata mare, nici odata paciuia si nici odata fericita, cu privintia la natiunile nemaghiare, cari locuiescu acesta tara in mare majoritate, au ramas totudeun'a numai frase голе. Cu toate, ca facusem aceasta trista esperiinta, si fara de a me numi optimistu, totusi, — vedindu ca on. casa in adresa din 1866, indreptata, contra Majestatea Sa a promis deslegarea cestiunei nationale pre bas'a dreptatii si fratietaii; vedindu mai departe, ca in siedinti'a din 21 Aprile 1866 la portactarea amendamentului, celu presentasera 14 deputati romani la proiectulu pentru formarea comisiuniloru, deputatii maghiari au dechiaratu, ca cestiunea nationala se va deslegá pre bas'a dreptatii reciproce, a ecuitatii si fratietaii; audiendu totu atunci dela deputatulu Tisza, ca cestiunea nationala pote nu se va deslegá nici odata conformu dorintiei dep. Babesiu, dar' se va deslegá de siguru spre indestulirea acelei natiuni, de care se tiene si Babesiu, si fiinduca dechiaratiunea de atunci a dep. Tisza a fostu aprobata de intrég'a casa; — amu inceputu in cutava a sperá ca cestiunea nationala in adeveru se va deslegá conformu principiului libertatii, egalitatii si fratietaii, si pre bas'a dreptatii si ecuitatii reciproce.

Vedindu inae pasii facuti pana acum pentru deslegarea cestiunei nationale, si pentru indestulirea dorintieloru indreptate ale natiuniloru nemaghiare; vedindu elaboratulu comisiunei, si votulu separatulu dep. Deák, — cari ambele in principiu si ecistintia nu diferescu intru nimicu unulu de altulu, ci numai in cuvinte si stilistica, pentru aceea aceste doue elaborate tiparite separatulu eu le consideru numai cá unulu; — vedindu toate aceste, si observandu, ca prin aceste se intentioneaza realizarea pericolosului principiu: ca Ungaria e numai statulu maghiaru, ci ca in asta tara poliglota natiunea si limb'a politica e numai si exclusivulu cea maghiara; — cu dorere trebuie se esperiezu, ca sublimile idei de libertate, egalitate si fratieta, intonate de atate ori in acesta on. casa, in punctulu deslegarii cestiunei nationale si cu privintia la noi suntulu numai fabula, cá cea despre sierpele de mare, de care multi vorbescu si voiescu a vorbi multe, in fapta inae nu'lu au vedintu nici odata.

On, casa! Privindu la proiectulu de lege pentru deslegarea cestiunei nationale, amu ajunsu la doresos'a convingere, ca acestu proiectu

***) „Pretotindenea unde dezvoltarea si striformarea conceptelor nu se pote impedeá, si totusi nu se concede schimbarea corespondentia a relatiunilor politice, — se nasce curundu seu mai tardiu o lupta, carea se fiesce pururea cu triumfulu ce conceptele domnitore lu reporta asupra constitutiunei; ca-ci spiritulu omenescu, care, urmandu destinatiunei sale, progreséza, neincetatu, — pote fi nadusitu de catra midilócele materiali ale puterii statului, dar' nici candu nu pote fi devinsu cu desaveaire.“ —

nu e basatu nici pre principiile libertatii, nici pre ale egalitatii si fratietaii, dar' nici pre ale dreptatii si ecuitatii, si nu numai pre deputatii romani si pre natiunea romana nu' indestulesce, dar' nu indestulesce nici pre celelalte natiuni nemaghiare, cari locuiescu in mare majoritate in acesta tara, pentruca in acestu elaboratu nu face nici amintire despre recunoscerea nationalitatii politice a acestor'a, ci se esprime chiaru oprimerea limbii lor nationale, pre care d'insii o iubescu tocmai asia de ferbinte cá maghiarii pre a sa, si pentruca acestu elaboratu decretéza aupremati'a limbii si natiunei maghiare preste celelalte limbe si natiuni.

Acestu proiectu nici nu pote indestul pre natiunile nemaghiare, pentruca, precum disei, acestu proiectu nu e basatu nici pre principiile libertatii nici pre ale egalitatii, nici pre ale fratietaii, pentruca in contra dreptului naturei decretéza exclusivulu numai limb'a si natiunea maghiara cá cea politica in acesta tara, si astfelu impune cu forta celorlalte limb'a si nationalitatea maghiara, le impedeá prin urmare in dezvoltarea limbii si nationalitatii lor, si estu modu creaza pentru natiunea maghiara, in detrimentulu celorlalte natiuni, unu privilegiu, care nu se pote aduce in consonantia cu ideile libertatii, egalitatii si fratietaii.

Proiectulu comisiunei nu e dreptu si din acea cauza, pentruca creandu in favorea natiunii si nationalitatii maghiare, cu privintia la limba, unu privilegiu politicu exclusivulu; pre celelalte natiuni le face sclavele acestei nedreptati si acestui privilegiu neoportunu, si pre candu natiunile nemaghiare porta sarcinile publice ale tiei in aceeasi mesura cá si maghiarii, proiectulu de facia pre natiunile maghiare le echide cu totulu dela drepturile si beneficiile limbii lor nationale, seu li face parte din acele in mesura forte restrinea.

Dar' acestu proiectu de lege nu e nici ecuitabilu, pentruca neamintindu de recunoscerea politica a natiuniloru nemaghiare, cari facu majoritatea in tara, si a caroru ecistintia, cá atari, o recunose insusi corpus juris, precum a documentatulu dep. Dobrzansky in modu nerefrangibilu, — li denega nationalitatea politica, pentruca libertatea individuala, ce s'a reserbatu pentru noi, e unu corpu mortu, fara intielesu; prin acestu proiectu se intentioneaza, a ne impune cu forta limb'a si nationalitatea maghiara, si a ne desbraca de caracterulu nostru nationalu.

Facia cu aceste fapte si dupa ce on. casa soie, ca deputatii nationali si cu d'insii natiunea lor s'au luptatu totudeun'a, din toate puterile lor, pentru libertatea si egalitatea limbii si natiunii lor, é' nu pentru libertate individuala, si fiinduca dupa atate lupte, suferintie si multe asteptare, natiunile acum se vedu insielate, crede ore on. casa, ca acestu proiectu de lege le va indestul si paciu? si ore asigurase pacea si fericirea tiei prin acestu proiectu? Eu credu, ca fiacare dintre dvóstra e convinsu despre contrariu.

Totu asia poteti fi convinsi, ca tier'a nu va inflori nici nu va fi ferice, candu majoritatea locuitoriloru sei suferu si si vede periclitatu celu mai sacru tesauru, adica limb'a si nationalitatea; de aici numai neincredere se pote nasce intre natiuni, cá se nu diu chiaru ostilitati.

(Va urmá.)

Camer'a deputatiloru primi legea uniunei in 1 Dec. Atunci Macelariu, Tincu, Pap, Borlea, Petou, Bohatielu, Binder, Vladu, Babesiu, Rannicher se scutira in contrai, — estu din urma inteti unu altu proiectu, care se decida definitivu obiectulu uniunei. Macelariulu cu soii parasi eal'a dietei inainte de votare. — S'au mai primitu doue proiecte de decisiune, cá ministeriulu se propuna o noua lege de alegere, si pentru Ungaria si pentru Ardélulu si institutulu de jurati pentru presa se se estenda si asupra Transilvaniei. — Toti maghiarii din toate partile se unira umeru la umeru in contra pretensiuniloru nationalitatiloru. —

Cronica esterna.

ROMANIA Inaltimea Sa Domnitorulu a adresatu dlui presiedinte ala consiliului ministeriloru urmatória scrieóre autografa:

Domnule presiedinte!

Unu ministeriu, care cu demnitate urméza o adeverata politica nationala, pote usoru ca-

stiga increderea tiei. Pentru acest'a am vedintu cu multamire, atatu eu catu si corpurile leginitorie, program'a ce ati desvoltatu inaintea lor.

Inae, pe langa acest'a, spre a intemeia ferioirea si marirea patriei nostre, este de neaparat trebuintia cá toate elementele ce compunu statulu se se intr'unésca a lucrá cu abnegatiune pentru tron si patria; astfelu se va pune unu capetu pentru totudeun'a desbinariloru ce mai ecista; astfelu, precum am mai dis'o la o alta ocaziune, vomu privi trecutulu numai spre a vedé faptele cele glorioase ale strabuniloru nostri, éra in presente si viitoriu vomu lucrá numai pentru binele si ferioirea tiei.

Cu acesta ocaziune simtu asemenea trebuintia de a esprime deplin'a mea multamire dtale si olegiloru dtale, pentru ca ati primitu gréu'a sarcina a sfaceriloru cu cea mai mare grabnicie si devotamentu. Acest'a me si face a crede, ca si in viitoriu dvóstra veti lucrá la inlaturarea dificultatiloru ce ar' preintempina in realizarea dorintiei celor mai viue a animei mele, care este de a stabili concordia intre toti fiii patriei si de a stringe impregiurulu tronului toate capacitatile tiei.

Fiindu de mai nainte convinsu, ca ve veti mantiené pe calea ce v'ati insemnatu, ve potu asecura, ca spriginulu meu nu ve va lipsi nici odata. Spre acestu sferistu dorescu a presida oatu mai desu consiliulu dvóstra, spre a puté dá o mai puternica impulsione tuturoru sfaceriloru relative la interesele statului, si spre a ve dovedi increderea si bunavointia mea.

Primesce, domnule presiedinte, asigurarea inaltei mele consideratiuni. —

CAROLU.

1868. Nov. 21.

„Rom.“

In siedinti'a dep. din 23 se citi proiectulu adresei la cuventulu de tron, care suna asia: **M a r i ' a T a !**

De cate ori ne este datu se aducemu Mariei Tale cuvinte de iubire si de devotamentu, avemu consciinta ca, fideli interpreti ai natiunei, exprimamu simtieminte adencu inradecinate in anelele tuturoru Romaniloru.

Si cum pote fi altfelu, candu pe fiacare di ne dovedesci ca aducundu pe tron virtutile si traditiunile unei gloriose familie, Maria Ta soii, cu anima de Romanu si cu o vointia neclintita, se conduci natiunea pe calea adeveratelor ei aspiratiuni.

Indreptandu, plini de recunoscintia, multamirile nostre contra ceriu pentru protectiunea ce a intinsu si in anulu acest'a asupra tiei, facundu se domnesca pacea si abundanti'a intre noi, suntemu ferioiti, ca putem se constatamu, impreuna cu Maria Ta, starea de dezvoltare in care se afla toate ramurile activitatii nationale; suntemu ferioiti, ca putem se constata cu o legitima mandria nobil'a emulatiune, cu care natiunea se silesce a dobandi locul ce'i este desemnatu de providentia intre celelalte natiuni.

O deplina armonia intre reprezentatiune si guvernulu Mariei Tale a asicuratulu regalatulu mersu ala administratiunei in cursulu anului. Putemu esprime speranti'a noastra ca acesta armonia va continuá a subsiste si in sesiunea actuala, ca-ci adunarea a luatulu actu de declaratiunile noului ministeriu.

Fagadindu Mariei Tale, ca vomu pune tota starinti'a noastra pentru a vota la timpulu bugetulu statului pentru anulu viitoriu. Resultatele ecercitiului anului trecutulu, care s'a inchiaiatu cu unu escedinte insemnatu, dezvoltarea regulata ce se constata in toate ramurile venitoriloru, silintiele ce a pusu comisiunea adunarei, in intielegere cu guvernulu Mariei Tale, a face toate economiile putintiose in partea cheltueliloru, ne dau incredintia, ca vomu puté presentá unu bugetu ecuilibratu in toate partile sale; si deca consideramu midilócele, prin care e'a asicuratulu stingerea datoriei publice, putemu fi siguri, ca in curendu starea noastra finantiala va fi din cele mai prospere.

Cu dreptu cuventu dar' Maria Ta esprime prevederea, ca vomu puté face onore angajamentelor luate de regimelu trecutulu in privintia monastiriloru dise inchinate, fara a avé recursu la unu impromutu. Concursulu nostru este asicuratulu guvernului Mariei Tale pentru definitiv'a regulare a acestei cestiuni. Vomu fi ferioiti Maria Ta, candu starea finantieloru nostre ne voru permite a consacrá midilócele mai mari decatu acum la splendórea beserice si la dezvoltarea instructiunei, si mai alesu la inmultirea scoliloru primarie in comunele rurale.

